

ПРОГРАМА
для загальноосвітніх навчальних закладів

ПРАВОЗНАВСТВО

10 – 11 КЛАСИ

Профільний рівень

Суспільно-гуманітарний напрям, правовий профіль

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процес розбудови правової держави, заснованої на верховенстві права та пріоритеті прав і свобод людини, формування громадянського суспільства в сучасній Україні потребує виховання компетентних, відповідальних, свідомих громадян. Школа має дати молоді не тільки правові знання, а й сформувати вміння, навички, життєву позицію, компетентність, яких потребує демократичне громадянське суспільство. Завдяки новим підходам до змісту освіти та комунікації між вчителем і учнями в навчальному процесі, за умов спеціально спрямованої системи навчально - виховної роботи школа повинна перетворитись у зразок демократичного правового простору.

Реформування й удосконалення системи державних органів, що відбувається на даному етапі, спрямоване на дотримання принципів верховенства права, поділу влади, відповідальності держави та її апарату перед людиною і громадянином за свою діяльність. Політичні і економічні зміни та процеси у житті держави Україна зумовлюють переоцінку шкали пріоритетів та цінностей у суспільному світосприйнятті. На перший план висуваються такі цінності як людина, її права та внутрішній (духовний світ). Важлива роль у такій трансформації суспільства відводиться, насамперед, юридичній освіті, яка формує правову культуру та свідомість людей, перетворюючи ідеали добра, законності та справедливості в мотиваційні чинники їхньої поведінки.

Активна законотворча діяльність в Україні та впровадження на рівні держави соціальних і економічних програм і новітніх технологій обумовили більш високі потреби у фахівцях за спеціальністю правознавство.

Перехід до ринкової економіки призвів до зростання вимог до юридичних кадрів. На сьогоднішній день в Україні існує гостра потреба на висококваліфікованих юристів. Система правової освіти має спрямовуватися на те, щоб майбутні покоління юристів не розчарували своїх співгромадян

низьким рівнем знань, невмінням застосовувати правоохоронні процедури, складати юридичні документи тощо.

Пропонований варіант програми курсу за вибором “Правознавство” для профільних класів навчальних закладів значною мірою орієнтований саме на реалізацію цих завдань.

Курс розрахований на викладання в 10-11-тих класах профільних навчальних закладів і робить можливим поглибити знання учнів з однієї з найважливіших для життя в демократичному суспільстві наук – правової, і, таким чином, повноцінно завершити певну систему правової освіти школярів.

Мета курсу “Правознавство” – формування в учнів розуміння права як відкритої системи, що базується на невід’ємності суспільства від держави, законів від повсякденного життя. Право представлене в курсі елементом цілісного світу, що складається з понять, переживань і практичних дій. Курс спрямований на розвиток правової і громадянської компетентності, відповідних ціннісних орієнтирів, умінь, навичок школярів.

Завдання курсу, що забезпечують реалізацію мети, передбачають створення умов для:

- засвоєння учнями знань про державу і право, розуміння та усвідомлення їх в певній системі;
- усвідомлення школярами тісного зв’язку між правовими знаннями і суспільними відносинами, розуміння системи загальнолюдських принципів і цінностей, відображених у Конституції та законах України, правової системи в цілому;
- виховання учнів у дусі прав людини, поваги до людської гідності, розуміння зв’язку між правами і обов’язками людини і громадянина;
- розвиток в учнів розуміння цінності власної особистості і цінності інших людей, впевненості у собі, своїх вчинках та

взаємовідносинах з іншими, терпимості й толерантності щодо інших, власного почуття свободи, рівності, справедливості.

Курс сприятиме розвитку в учнів умінь та навичок:

- вільно оперувати в усній та письмовій мові основними поняттями у сфері правової науки;
- засвоїти способи самостійного отримання та обробки різнобічної правової інформації з різних джерел;
- орієнтуватись у системі законодавства та вміти використовувати нормативно-правові акти;
- визначати суть та пояснювати зміст юридичного документу та шляхи його застосування;
- використовувати знання з правознавства при аналізі та правовому розв'язанні конкретних ситуацій;
- на матеріалі курсу - міркувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, аргументувати думку, визначати та обирати альтернативне рішення і підходи, спілкуватись в малих та великих групах;
- захищати свої права та права інших, спираючись на правові знання;
- активно та свідомо приймати участь у суспільно-політичному житті країни, впливати на державну політику,

Особливості, структура та зміст програми з правознавства

Пропоновану програму з правознавства для 10-11 профільних класів укладено, виходячи з цілей, вимог і змісту навчання правознавства у школі, закладених у Державному стандарті освіти (освітня галузь “Суспільствознавство”) та відповідно вимог до профільної школи. Програмою передбачено вивчення курсу “Правознавство” в 10–11-х профільних класах старшої школи. Курс розглядається як складова змісту освітньої галузі “Суспільствознавство” і побудований на відповідних теоретичних і наукових засадах.

Програмою передбачено поглиблене вивчення тем у порівнянні з рівнем програми за стандартом. Курс “Правознавство” структурований за такими загальними змістовно - тематичними блоками: блок I – «Основи теорії держави і права України»; блок II «Основи публічного права»; блок III «Основи приватного права».

Програма курсу розрахована на два роки навчання (3 години на тиждень). Курс охоплює основні питання теорії держави і права і побудований за галузями права у відповідності та на основі чинного законодавства України станом на липень 2010 р.

У 10-му класі вивчатиметься Конституційне право України у кількості 34 годин, а також передбачено години на підсумкове узагальнення, повторення та резервний час. Блок I навчальної програми «Основи теорії держави і права» (10 клас) не змінювався за змістом і навчальними годинами.

10 КЛАС Блок I «ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА» (70 годин)

Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
I.1 Держава		
Вступ (1 год.)		
Тема 1. Виникнення держави і права (3 год.)	Влада і суспільство у додержавний період. Мононорми. Причини виникнення держави і права. Теорії походження держави і права: теологічна, патріархальна, насильства, договірна, психологічна, економічна, патримоніальна, сакральна, органічна, космічна. Фактори, що сприяли виникненню держави і права. Шляхи походження держави та права: східний, західний шлях, синтезний. Поняття формації. Історичні типи держав: рабовласницький, феодальний, буржуазний, соціалістичний, сучасний (постбуржуазна держава, постсоціалістична	Називати основні риси влади і суспільства у додержавний період; причини виникнення держави і права; історичні типи держав, інститути врегулювання суспільних відносин у додержавний період Правильно застосовувати поняття та терміни формація, цивілізація, суспільство, індустріальне суспільство Характеризувати і порівнювати основні теорії походження держави і права Визначати зв'язок між соціально-економічними процесами у суспільстві та появою держави і права Оцінювати значення появи держави як соціальної інституції

	держава, соціальна держава, держава соціальної демократії). Перехідні держави. Поняття цивілізації. Цивілізаційний підхід (первинні та вторинні держави). Індустріальний підхід (доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільства).	
Тема 2. Поняття, ознаки, сутність держави (4 год.)	Поняття та ознаки держави. Суверенітет та його види. Поняття функцій держави, Класифікація функцій держави: а) за сферами суспільного життя (економічні, соціальні, політичні, ідеологічні; б) за сферами діяльності чи політичного напрямку (внутрішні, зовнішні); в) за ступенем соціальної важливості (основні, неосновні); г) за часом (постійні, тимчасові); г) за процесом реалізації державної влади (законодавчі, управлінські, правоохоронні, інформаційні); д) спеціальні. Форми реалізації функцій держави (правотворча, правореалізаційна, правоохоронна). Методи здійснення функцій: (переконання, заохочення, примус). Сутність держави. Теорія еліт. Технократична теорія. Марксистська теорія. Фашистська теорія. Теорія держави загального благоденства. Теорія національної держави. Теорія правової держави. Громадянське суспільство.	Називати основні ознаки держави, види функцій держави та методи їх здійснення Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни суверенітет, функції держави Описувати форми реалізації функцій держави Визначати соціальну сутність держави Характеризувати правову державу, державу загального благоденства, громадянське суспільство Порівнювати методи здійснення функцій держави Висловлювати судження щодо шляхів формування правової держави і розвитку громадянського суспільства в Україні
Тема 3. Державний лад (4 год.)	Поняття державного ладу. Форма державного правління. Монархія та її види (абсолютна, деспотична, теократична, парламентська, дуалістична). Республіка та її види (президентська, парламентська, змішана).	Називати види форм правління, територіального устрою, політичного режиму Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни державний лад, монархія, республіка, унітарна держава, федерація, автономія,

		Форма державного (територіального) устрою. Унітарна держава. Автономія. Складна держава. Федерація та її види (договірна та конституційна; національна, територіальна та комплексна; симетрична та асиметрична).. Імперія (метрополія, колонія). Конфедерація. Форма державно-політичного режиму. Демократичний політичний режим (радикальний, ліберальний, консервативний). Недемократичний політичний режим (авторитаризм, тоталітаризм, деспотія, тиранія, фашизм, расизм, теократія, охлократія). Перехідні режими.	імперія, конфедерація, тоталітаризм, авторитаризм, метрополія, колонія Описувати види форми державного правління, територіального устрою, політичного режиму Порівнювати демократичний та недемократичний державно – правові режими Розрізняти демократично – ліберальний, демократично – консервативний і демократично – радикальний політичні режими Характеризувати державний лад України; демократичну державу
Узагальнення (1 год.)			
Тема Народовладдя (3 год.)	4.	Поняття народовладдя та народного волевиявлення. Основні риси народовладдя. Безпосередня та представницька демократії. Поняття і види виборів. Виборче право. Активне виборче право. Пасивне виборче право. Принципи виборчого права. Електорат. Абсентеїзм. Виборчі цензи (віковий, осілості, громадянства, на стан здоров'я, статі, майновий, освітній, військовий, грамотності, моральний). Прямі та непрямі вибори. Виборчий процес. Одномандатний та багатомандатний виборчий округи. Поняття та види виборчих систем. Мажоритарна система та її види (відносної більшості, абсолютної більшості, кваліфікованої більшості). Пропорційна виборча система та її види (з жорсткими списками, з преференціями, з напівжорсткими списками). Змішана виборча система та її види (система з єдиним	Називати форми демократії, види виборів, види виборчих систем, види референдумів Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни народовладдя, вибори, виборче право, референдум, абсентеїзм, електорат, вільний мандат, імперативний мандат Розрізняти активне і пасивне виборче право Описувати виборчий процес та його стадії; порядок призначення та проведення референдумів Порівнювати мажоритарну та пропорційну виборчі системи Характеризувати принципи виборчого права, види виборів та референдумів Моделювати виборчий процес та інші демократичні процедури Висловлювати судження щодо народного волевиявлення як основного принципу демократії

	голосом, система з обмеженим голосуванням, кумулятивна система). Імперативний мандат. Вільний мандат. Види виборів за територією, за об'єктом, за часом проведення, за правовими наслідками. Поняття і види референдумів в залежності від предмету (конституційний, законодавчий), юридичної сили (імперативний, консультативний), за способом проведення (обов'язковий, факультативний), за сферою застосування (загальнодержавний, місцевий). Плебісцит. Порядок призначення та проведення референдуму.	
Тема 5. Органи державної влади та місцевого самоврядування (5 год.)	Державна влада та її ознаки. Державний апарат. Ознаки державного апарату. Принципи організації державного апарату. Державний орган, його ознаки. Класифікація органів держави (за способом створення, за шляхом формування, за компетенцією, за місцем в системі державного апарату, за порядком прийняття рішень, за характером і змістом діяльності). Поняття законодавчої влади. Органи законодавчої влади. Парламент. Бікамералізм. Омбудсмен. Імпічмент. Ратифікація. Денонсація. Поняття виконавчої влади та органи виконавчої влади (глава держави, монарх, президент, уряд). Англосаксонська та континентальна системи урядів. Центральні органи виконавчої влади. Міністерство. Місьцеве самоврядування (місьцеве самоуправління). Континентальна, англосаксонська та радянська	Називати органи законодавчої, виконавчої, судової влади, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни державний апарат, державний орган, парламент, уряд, суд, місьцеве самоврядування, омбудсмен, юрисдикція судів Описувати ознаки державного органу, правоохоронні органи та їх завдання; повноваження суддів, суду присяжних Порівнювати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; різні моделі місцевого самоврядування; апеляцію і касацію Характеризувати державний орган; законодавчу, виконавчу, судову владу

	моделі місцевого самоврядування. Судова влада. Поняття судової влади. Суд. Юрисдикція судів. Інстанція суду. Конституційний суд. Суд присяжних. Апеляція. Касація. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, основні напрямки діяльності.	
Тема 6. Держава, особа, суспільство (3 год.)	Співвідношення держави, особи, суспільства. Людина. Індивід. Індивідуальність. Особистість. Особа. Фізична особа. Юридична особа. Громадянство: набуття і припинення. Апатриди, біпатриди. Іноземець. Біженець. Суспільні відносини. Політичні відносини. Політична система суспільства: поняття та її елементи.	Називати підстави набуття і припинення громадянства; елементи політичної системи суспільства Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни людина, індивід, особа, особистість, громадянство, іноземець, апатрид, біпатрид Описувати ознаки суспільних відносин, політичні відносини Характеризувати співвідношення держави, особи, суспільства, політичну систему суспільства Порівнювати правовий статус громадянина, іноземця, особи без громадянства, біженця; фізичну і юридичну особу
Узагальнення (1 год.)		
I.2 Теорія права		
Тема 7. Право - особливий вид соціальних норм (4 год.)	Соціальні норми. Види соціальних норм за сферами суспільних відносин (політичні, економічні, організаційні, культурні, естетичні), за способом встановлення і забезпечення (норми права, норми моралі, звичаї та традиції, корпоративні норми, релігійні норми), за способами вираження (усні, письмові). Поняття права. Ознаки права. Відмінність права від інших соціальних норм. Об'єктивне та суб'єктивне право. Функції права та їх види. Принципи права та їх види. Соціальна цінність права.	Називати ознаки та види соціальних норм, основні ознаки права, функції права Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни соціальні норми, право, мораль Описувати різні види соціальних норм; принципи права Характеризувати право як особливий вид соціальних норм Порівнювати право і мораль; об'єктивне і суб'єктивне право Висловлювати судження щодо соціальної цінності права як регулятора суспільних відносин
Тема 8. Система права (4 год.)	Поняття системи права. Правова система, правові сім'ї. Норма права та її структура	Називати види правових систем і правових сімей, елементи системи права

	(гіпотеза, диспозиція, санкція). Види правових норм. Поняття предмету і методу правового регулювання. Правовий інститут та його види (галузеві, міжгалузеві). Галузь права та її види. Публічне право. Приватне право.	Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни норма права, правовий інститут, галузь права; система права Описувати структуру правової норми; різні види правових норм Характеризувати предмет і метод правового регулювання; основні галузі права України Порівнювати публічне і приватне право
Тема 9. Правовідносини. Правосвідомість (4 год.)	Поняття та ознаки правовідносин. Види правовідносин. Структура правовідносин. Суб'єкти правовідносин. Об'єкти правовідносин. Зміст правовідносин. Юридичні факти та їх види. Правоздатність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правосвідомість. Правова ідеологія. Правова психологія. Правова культура.	Називати ознаки правовідносин; елементи структури правовідносин; види юридичних фактів Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни правовідносини, юридичні факти, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, правова ідеологія, правова психологія, правова культура Описувати структуру правосвідомості; види юридичних фактів Розрізняти правову ідеологію і правову психологію Характеризувати суб'єкти і об'єкти правовідносин; зміст правовідносин Порівнювати правоздатність і дієздатність фізичних і юридичних осіб Висловлювати судження щодо умов формування правової культури
Узагальнення (1 год.)		
Тема 10. Форми права. Джерела права (3 год.)	Поняття форми права. Джерела права. Правовий звичай. Релігійно-правові норми. Правовий прецедент. Нормативний договір. Нормативно-правовий акт. Міжнародно-правовий акт. Міжнародний договір. Стадії укладення міжнародних договорів.	Називати види форм права; види нормативно – правових актів; стадії укладання міжнародних договорів Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни правовий звичай, нормативно-правовий акт, нормативний договір, міжнародний договір, правовий прецедент Порівнювати нормативно-правовий акт і нормативно-правовий договір; правовий прецедент і правовий звичай Характеризувати джерела права; правовий прецедент, релігійно-правові норми

Тема 11. Право і закон (4 год.)	Поняття законодавства. Право і законодавство. Система законодавства. Структура законодавства та її види (вертикальна, горизонтальна, державно-організаційна). Нормативний припис. Індивідуальний припис. Нормативний інститут. Галузь законодавства. Види нормативних актів. Дія нормативних актів у часі, просторі та щодо кола осіб. Індивідуальний акт. Закон. Конституція: ознаки та види (за формою виразу, за порядком прийняття, за порядком внесення змін і доповнень, за формою державного устрою, за часом дії). Конституційні закони. Поточні закони. Підзаконні нормативно-правові акти та їх види: за юридичною силою (загальні, відомчі, місцеві, локальні), за сферою дії, за галузями, за характером волевиявлення, за суб'єктами нормотворчості.	Називати види структури законодавства; види нормативно-правових актів; види законів та підзаконних нормативно-правових актів Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни законодавство, закон, підзаконний нормативно-правовий акт, конституція Описувати структуру законодавства; ознаки конституції Характеризувати дію нормативно-правових актів у часі, просторі та щодо кола осіб Розрізняти види конституцій; право і законодавство Порівнювати закон і підзаконний нормативно-правовий акт; нормативно-правовий акт та індивідуальний акт Висловлювати судження щодо важливості дотримання приписів законів
Тема 12. Правотворення. Систематизація законодавства (4 год.)	Поняття правотворчості. Етапи правотворчої діяльності. Реалізація норм права (виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон). Правозастосування. Правозастосовний акт. Тлумачення норм права. Способи тлумачення правових норм. Поняття систематизації законодавства. Інкорпорація та її види. Консолідація. Кодифікація та її види. Кодекси, статuti та положення.	Називати види реалізації норм права; види способів тлумачення правових норм; види систематизації законодавства Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни правотворчість, правозастосування, тлумачення норм права; інкорпорація, кодифікація, консолідація Описувати способи тлумачення правових норм Характеризувати етапи правотворчої діяльності Порівнювати інкорпорацію і кодифікацію Висловлювати судження щодо важливості та значення систематизації нормативно-правових актів
Узагальнення (1 год.)		
Тема 13. Правомірна	Поняття поведінки. Суспільно корисна і суспільно	Називати ознаки правомірної поведінки; ознаки правопорушення;

поведінка і правопорушення (5 год.)	шкідлива поведінка. Правова поведінка, її види. Правомірна поведінка. Протиправна поведінка. Поняття, ознаки і склад правопорушення. Вина. Прямий та непряний умисел. Необережність (недбалість та самовпевненість). Мотив, мета правопорушення. Проступки (їх види) і злочини.	види правопорушень Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни правомірна поведінка; протиправна поведінка; правопорушення; вина Описувати суспільно корисну і суспільно шкідливу поведінку; форми вини; види проступків Розрізняти правомірну, протиправну та індиферентну до права поведінку; проступки і злочини Характеризувати винуватості, мотив і мету правопорушення Висловлювати судження щодо важливості для особи і суспільства моделювання поведінки відповідно до норм права.
Тема 14. Юридична відповідальність (5 год.)	Відповідальність особи: перспективна і ретроспективна. Поняття, підстави, принципи, цілі та функції юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності (адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова, матеріальна, кримінальна, конституційна, кримінально-процесуальна, міжнародно-правова). Основи юридичної відповідальності особи. Презумпція невинуватості. Обставини, що виключають юридичну відповідальність.	Називати принципи і функції юридичної відповідальності; види юридичної відповідальності; обставини, що виключають юридичну відповідальність Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни юридична відповідальність, презумпція невинуватості Описувати функції юридичної відповідальності; види юридичної відповідальності Розрізняти перспективну і ретроспективну відповідальність Характеризувати цілі юридичної відповідальності; підстави юридичної відповідальності; основи юридичної відповідальності особи Оцінювати важливість презумпції невинуватості
Тема 15. Законність і правопорядок (3 год.)	Поняття законності. Принципи законності. Суспільний порядок. Громадський порядок. Правопорядок. Дисципліна. Гарантії законності.	Називати принципи законності; ознаки правопорядку Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни законність, правопорядок, дисципліна Описувати гарантії законності Характеризувати зв'язок між законністю і правопорядком
Підсумкове узагальнення (1 год.)		

Блок II «ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
II.1 Конституційне право України (34 год.)		
Тема 1. Поняття конституційного права України (2 год.)	Загальна характеристика конституційного права України. Конституційно-правові відносини та їх види. Суб'єкти конституційно-правових відносин. Конституційно-правові норми та їх особливості. Метод конституційно-правового регулювання. Предмет конституційного права України. Джерела галузі. Загальна характеристика Конституції України. Структура Конституції України. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. правонаступництво України.	Називати предмет галузі, суб'єкти конституційно – правових відносин, метод конституційно-правового регулювання, джерела конституційного права Правильно застосовувати поняття та терміни конституція, правонаступництво Описувати структуру Конституції України Аналізувати тексти Декларації про державний суверенітет України та Акту проголошення незалежності України Оцінювати Конституцію як своєрідний суспільний договір
Тема 2. Загальні засади конституційного ладу України (3 год.)	Форма правління, форма територіального устрою та політичного режиму України. Правовий статус АРК. Національні відносини. Національні меншини. Законодавство про мови. Державна символіка. Державний Прапор. Державний Герб. Державний Гімн.	Правильно застосовувати поняття та терміни державні символи; державна мова; національні меншини Описувати форму правління, територіального устрою та політичного режиму України; державні символи України Визначати та оцінювати статус АРК; статус державної мови
Тема 3. Громадянство України (2 год.)	Поняття громадянства. Документи, що підтверджують громадянство України. Підстави набуття громадянства. Умови прийняття до громадянства. Особи, які не приймаються до громадянства України. Підстави припинення громадянства України (вихід з громадянства, втрата громадянства). Органи, що вирішують питання громадянства	Називати документи, що підтверджують громадянство України; умови прийняття до громадянства України; органи, що вирішують питання громадянства Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни громадянство, громадянин, іноземець, особа без громадянства, біпатрид Описувати підстави набуття і припинення громадянства України Порівнювати вихід 3

		громадянства і втрату громадянства; прийняття до громадянства та поновлення у громадянстві Оцінювати значення для особи правового зв'язку з державою
Тема 4. Права, свободи і обов'язки людини і громадянина (7 год.)	Поняття конституційних прав і свобод людини і громадянина. Гарантії конституційних прав і свобод. Особисті (громадянські) права і свободи. Право громадян на свободу світогляду і віросповідання. Політичні права і свободи. Право на свободу об'єднання у політичні партії і громадські організації. Громадська організація: порядок утворення, членство. Молодіжна громадська організація. Дитяча громадська організація. Політична партія. Економічні права і свободи. Соціальні права і свободи. Право на соціальний захист. Право на працю. Культурні (духовні) права і свободи. Право на освіту. Система освіти. Структура освіти. Загальноосвітні навчальні заклади та їх види. Вища освіта. Вищі навчальні заклади освіти (рівні акредитації). Права та обов'язки учасників навчального процесу. Обов'язки громадян України. Військовий обов'язок громадян. Загальний військовий обов'язок. Підготовка громадян до військової служби. Приписка. Порядок призову на строкову військову службу у мирний час. Відстрочка від призову (за сімейними обставинами, для продовження навчання, та за іншими обставинами). Види військової служби. Строки військової служби. Служба за контрактом. Альтернативна (невійськова служба). Права і обов'язки громадян	Називати види прав і свобод людини і громадянина; гарантії конституційних прав і свобод Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни права і свободи людини; обов'язки громадян України; правовий статус; об'єднання громадян; надзвичайний і воєнний стан; світогляд; віросповідання; соціальний захист Описувати види прав і свобод людини; систему освіти в Україні; права і обов'язки учасників навчального процесу; порядок проходження строкової військової служби; порядок в'їзду і виїзду іноземців; порядок отримання статусу біженця Аналізувати статті II розділу Конституції України Розрізняти види прав і свобод людини і громадянина Порівнювати громадську організацію і політичну партію; військову і альтернативну (невійськову) службу; іноземців і біженців Визначати і оцінювати права і свободи людини і громадянина в умовах надзвичайного і воєнного станів Характеризувати особисті, політичні, економічні, соціальні й культурні права і свободи людини і громадянина; правові наслідки введення надзвичайного стану Оцінювати права і свободи людини як загальнолюдську цінність

		в умовах надзвичайного та воєнного станів. Поняття надзвичайного і воєнного станів, мета, підстави та строки введення. Гарантії прав і свобод громадян і законних інтересів юридичних осіб в умовах надзвичайного та воєнного стану. Правовий статус іноземців в Україні. Порядок в'їзду та виїзду іноземців. Видворення іноземців за межі України. Статус біженців в Україні.. Порядок отримання статусу біженця. Особи, яким не надається статус біженця. Позбавлення та втрата статусу біженця. Права та обов'язки біженців.	
Підсумкове узагальнення (1 год.)			
Тема Народовладдя Україні (2 год.)	5. в	Народне волевиявлення. Референдум: види, порядок призначення та проведення. Питання, що виносяться на референдум. Питання, що не виносяться на референдум. Загальна характеристика виборчої системи України. Виборчий процес. Суб'єкти виборчого процесу. Види виборчих систем, що застосовуються в Україні (мажоритарна, пропорційна). Види виборів за територією, за об'єктом, за часом, за правовими наслідками.	Називати види референдумів; види виборчих систем; види виборів; суб'єкти виборчого процесу Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття та терміни референдум, вибори, виборча система Описувати процедуру призначення (проголошення) референдуму; виборчий процес Порівнювати і оцінювати види виборчих систем; вибори та референдум Аналізувати статті III розділу Конституції України; положення виборчого законодавства Характеризувати народовладдя; народне волевиявлення Оцінювати вибори та референдум як форми безпосередньої демократії
Тема Законодавча влада Україні (3 год.)	6.	Правовий статус Верховної Ради України. Порядок роботи Верховної Ради України. Пленарні засідання, робота в комітетах. Повноваження та структура Верховної Ради України. Правовий статус народних депутатів. Вибори народних депутатів України: система,	Називати повноваження Верховної Ради України Правильно застосовувати поняття та терміни парламент; законодавчий процес Описувати статус і структуру Верховної Ради України; стадії законодавчого процесу; процедуру виборів народних депутатів України

	види, організація та проведення. Законодавчий процес. Стадії законодавчого процесу	Аналізувати статті IV розділу Конституції України Характеризувати статус Верховної Ради України; правовий статус народного депутата України Моделювати етапи законодавчого процесу
Тема 7. Президент України (2 год.)	Повноваження Президента України та його правовий статус. Нормативно-правові акти Президента України. Припинення повноважень Президента України. Усунення з поста в порядку імпідменту. Рада національної безпеки і оборони. Вибори Президента України: види, організація, проведення. Порядок вступу на посаду.	Називати строк повноважень Президента України; термін проведення чергових і позачергових виборів Президента України; вимоги до кандидата на пост Президента України; підстави дострокового припинення повноважень Президента України; нормативно-правові акти Президента України Правильно застосовувати поняття та терміни Президент України, імпідмент Описувати правовий статус Президента України; повноваження Президента України; процедуру імпідменту; склад і повноваження Ради національної безпеки і оборони Аналізувати статті V розділу Конституції України Оцінювати важливість і значення інституту президентства в Україні
Тема 8. Виконавча влада України (2 год.)	Кабінет Міністрів України: порядок призначення, повноваження та склад. Повноваження Прем'єр-Міністра. Центральні органи виконавчої влади (міністерство, державний комітет, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом). Урядові органи державного управління (департаменти, служби, інспекції). Місцеві органи виконавчої влади (місцеві державні адміністрації): порядок формування та повноваження	Називати склад Кабінету Міністрів України; центральні і місцеві органи виконавчої влади Правильно застосовувати поняття та терміни Кабінет міністрів України; Прем'єр – Міністр України; міністерство; місцеві державні адміністрації Описувати правовий статус Кабінету Міністрів України; процедуру призначення Прем'єр – Міністра України; підстави припинення повноважень Кабінету Міністрів України; порядок формування місцевих органів виконавчої влади Аналізувати статті VI розділу Конституції України Характеризувати повноваження Кабінету Міністрів України; повноваження місцевих органів виконавчої влади

Тема 9. Місцеве самоврядування в Україні (2 год.)	Поняття, принципи, система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування та їх функції. Матеріальна основа органів місцевого самоврядування. Правовий статус депутатів місцевих рад. Вибори органів місцевого самоврядування: організація, порядок проведення і види.	Називати органи місцевого самоврядування Правильно застосовувати поняття та терміни місцевого самоврядування; територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; органи самоорганізації населення Описувати функції органів місцевого самоврядування; процедуру виборів органів місцевого самоврядування Характеризувати правовий статус депутатів місцевих рад Оцінювати значення місцевого самоврядування в Україні
Тема 10. Судова влада в Україні (3 год.)	Правосуддя. Принципи судоустрою в Україні. Статус суддів, народних засідателів і присяжних. Конституційний суд України: формування, склад, повноваження. Конституційне подання. Конституційне звернення. Система судів загальної юрисдикції: структура, повноваження. Місцеві суди. Спеціалізовані суди (господарські та адміністративні). Апеляційні суди. Верховний Суд України. Засади судочинства та етапи судового процесу.	Називати принципи судоустрою в Україні Правильно застосовувати поняття та терміни правосуддя, судоустрій, судочинство; суди загальної юрисдикції Описувати систему судів загальної юрисдикції; повноваження Конституційного Суду України Аналізувати статті УІІ, ХІІ розділів Конституції України, положення законодавства з судоустрою Розрізняти правосуддя і судочинство; конституційне подання і конституційне звернення Характеризувати статус суддів, народних засідателів і присяжних; засади судочинства в Україні; повноваження Верховного Суду України, апеляційних судів, спеціалізованих судів Порівнювати Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції Моделювати етапи судового процесу
Тема 11. Правоохоронні органи України та адвокатура (4 год.)	Прокуратура: система та повноваження. Міліція: структура, завдання, обов'язки, права. Служба безпеки України: завдання, система, обов'язки, права.	Називати правоохоронні органи Правильно застосовувати поняття та терміни прокуратура України, СБУ, міліція, адвокатура, нотаріат Описувати завдання прокуратури України, СБУ; права і обов'язки

	Адвокатура України: вимоги до адвоката, види адвокатської діяльності, права та обов'язки адвоката. Органи юстиції: завдання та повноваження. Нотаріат: поняття, державні та приватні нотаріуси, права та обов'язки нотаріуса, нотаріальні дії.	міліції; вимоги до адвоката; порядок вчинення нотаріальних дій Аналізувати статті УП розділу Конституції України, положення законодавства щодо правоохоронних органів, адвокатури, нотаріату, органів юстиції Характеризувати права і обов'язки адвоката; систему прокуратури України та СБУ; органи юстиції Порівнювати органи внутрішніх справ та СБУ; прокуратуру та адвокатуру
Підсумкове узагальнення (1 год.)		
Повторення (3 год.)		
Резерв (3 год.)		

11 КЛАС

Блок II «ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
П.2 Адміністративне право України (9 год.)		
Тема 12. Загальна характеристика адміністративного права України (2 год.)	Поняття адміністративного права. Загальна та особлива частина адміністративного права. Джерела адміністративного права. Адміністративні правовідносини. Суб'єкти адміністративних правовідносин. Публічна адміністрація.	Називати джерела адміністративного права; суб'єкти адміністративних правовідносин Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративні правовідносини; адміністративне право; публічна адміністрація Описувати предмет і метод правового регулювання галузі Оцінювати можливості адміністративного права для створення цивілізованих правил «гри» в управлінських відносинах, для захисту громадян від сваволі держави та її органів
Тема 13. Державне управління. Державна служба (2 год.)	Державне управління і управлінські функції. Методи державного управління. Адміністративне переконання. Адміністративний примус. Заходи адміністративного примусу (заходи адміністративного припинення, заходи адміністративного	Називати види адміністративного переконання і примусу; адміністративні стягнення; категорії та ранги державних службовців; дисциплінарні стягнення, що застосовуються до державних службовців Правильно застосовувати поняття та терміни державне

	попередження, адміністративні стягнення). Поняття державної служби. Право проходження державної служби. Права та обов'язки державних службовців. Категорії та ранги державних службовців. Дисциплінарні стягнення та заходи дисциплінарного впливу, що застосовуються до державних службовців.	управління; державна служба; адміністративне переконання; адміністративний примус Описувати заходи адміністративного примусу; методи державного управління Порівнювати адміністративне припинення та адміністративне стягнення; адміністративне припинення та адміністративне запобігання Характеризувати права і обов'язки державних службовців Оцінювати значення права громадян брати участь в державному управлінні
Тема 14. Адміністративне правопорушення (проступок) та адміністративна відповідальність (3 год.)	Ознаки та склад адміністративного правопорушення. Види адміністративних правопорушень. Адміністративна відповідальність. Особливості адміністративної відповідальності. Підстави адміністративної відповідальності (фактична, процесуальна). Адміністративна відповідальність неповнолітніх. Адміністративне стягнення. Види та зміст адміністративних стягнень (штраф, попередження, оплатне вилучення предмета, конфіскація предмета, позбавлення спеціального права, громадські роботи, виправні роботи, арешт). Адміністративне затримання. Строки затримання. Органи, що мають право здійснювати адміністративне затримання. Документи, що складаються при адміністративному затриманні (протокол про затримання, протокол про правопорушення). Оскарження адміністративного затримання.	Називати ознаки адміністративного правопорушення; адміністративні стягнення; строки затримання; документи, що складаються при адміністративному затриманні Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративне правопорушення; адміністративне стягнення; адміністративна відповідальність; адміністративне затримання Описувати особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх; органи, що мають право здійснювати адміністративне затримання; порядок оскарження адміністративного затримання Розрізняти і співвідносити адміністративну відповідальність і адміністративне стягнення Характеризувати види адміністративних правопорушень; види і зміст адміністративних стягнень Аналізувати правові ситуації
Тема 15. Адміністративне провадження (адміністративний	Здійснення адміністративного провадження в адміністративному порядку, судовому порядку, громадськими	Називати учасників та етапи адміністративного судочинства; види адміністративного провадження; стадії

процес) (2 год.)	органами. Види адміністративного провадження. Стадії адміністративного процесу. Адміністративне судочинство. Адміністративні суди. Підсудність справ. Учасники адміністративного судочинства. Етапи адміністративного судочинства. Рішення адміністративних судів. Провадження у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян. Звернення громадян. Вимоги до звернення. Пропозиція (зауваження). Заява. Клопотання. Скарга. Права громадян при розгляді заяви чи скарги. Органи, що розглядають звернення громадян. Порядок, строки розгляду та вирішення звернень громадян.	адміністративного процесу; органи, що розглядають звернення громадян Правильно застосовувати поняття та терміни адміністративне провадження; адміністративне судочинство; адміністративний суд; звернення громадян Описувати адміністративне провадження; провадження у справах за пропозиціями, заявами та скаргами громадян Розрізняти форми звернень громадян Характеризувати етапи адміністративного судочинства; права громадян при розгляді заяви чи скарги Моделювати процедуру звернення із заявою (скаргою) до органів державної влади та місцевого самоврядування Аналізувати правові ситуації Оцінювати значення права громадян звертатись до органів державної влади та органів місцевого самоврядування
П.3 Фінансове право України (5 год.)		
Тема 16. Загальна характеристика фінансового права України. Бюджетне право України (2 год.)	Предмет фінансового права. Методи фінансово-правового регулювання. Фінансові правовідносини. Суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин Бюджет. Бюджетна система України. Бюджетний процес. Державний бюджет України. Доходи та видатки Державного бюджету України. Казначейська форма обслуговування Державного бюджету України. Контроль за використанням державних коштів.	Називати суб'єкти та об'єкти фінансових правовідносин; етапи бюджетного процесу; органи, що контролюють виконання державного бюджету Правильно застосовувати поняття та терміни фінансове право; бюджетна система; державний бюджет; казначейство; доходи; видатки Описувати фінансові правовідносини; бюджетну систему України Характеризувати предмет і метод правового регулювання галузі; бюджетний процес; доходи та видатки державного бюджету
Тема 17. Податкова система України (2 год.)	Поняття та принципи системи оподаткування. Платники податків і зборів. Об'єкти оподаткування. Обов'язки та права платників	Називати принципи системи оподаткування; об'єкти, суб'єкти оподаткування; види юридичної відповідальності за порушення податкового законодавства

	податків і зборів. Податок. Збір. Мито. Ознаки податку. Функції податків. Види податків (за платниками, за формою обкладення, за характером використання, за періодичністю сплати, за органами, що їх встановлюють). Загальнодержавні податки та збори. Місцеві податки та збори. Податки з фізичних та юридичних осіб. Податок з доходів фізичних осіб. Державний реєстр фізичних осіб. Ставка оподаткування. Податкова політика щодо малого підприємництва. Спрощене оподаткування. Фіксований податок. Спеціальний торговий патент. Єдиний податок. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Податкове правопорушення. Кримінальна відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів та інших платежів.	Правильно застосовувати поняття та терміни система оподаткування; податки; збори; мито; державний реєстр фізичних осіб; податкове правопорушення Розрізняти і описувати загальнодержавні і місцеві податки; податки з фізичних і юридичних осіб; податок з доходів фізичних осіб Описувати функції податків; відповідальність за порушення податкового законодавства Характеризувати та оцінювати податкову політику щодо малого підприємництва Аналізувати правові ситуації Висловлювати судження щодо важливості своєчасної сплати податків у повному обсязі Оцінювати ефективність податкової політики в Україні
Тема 18. Законодавство про банки та банківську діяльність (1 год.)	Банківська система України. Національний банк України (НБУ). Поняття банку. Порядок створення банків в Україні. Державна реєстрація банків. Банківська ліцензія. Банківські операції та угоди. Обмеження щодо діяльності банків. Банківська таємниця. Заходи впливу, що застосовуються до банків у разі порушення ними законодавства. Ліквідація банку.	Називати види банків в Україні Правильно застосовувати поняття та терміни банк; НБУ; банківська ліцензія; банківська таємниця Описувати банківську систему України; порядок створення банків в Україні; процедуру ліквідації банку; повноваження НБУ; основні банківські операції Характеризувати обмеження щодо діяльності банків; заходи впливу, що застосовуються до банків у разі порушення законодавства
Підсумкове узагальнення (1 год.)		
П.4 Кримінальне право України (15 год.)		
Тема 19. Загальна характеристика кримінального права України (1 год.)	Поняття кримінального права. Загальна характеристика Кримінального кодексу України (ККУ). Завдання ККУ. Дія ККУ відносно осіб, у просторових та	Називати предмет кримінального права Правильно застосовувати поняття та терміни кримінальне право; Кримінальний кодекс України

	часових межах.	Описувати Кримінальний кодекс України; дію ККУ відносно осіб, у просторових та часових межах Характеризувати завдання ККУ
Тема 20. Злочин (2 год.)	Поняття злочину. Ознаки злочину. Склад злочину. Види злочинів в залежності від ступеня тяжкості. Мотиви скоєння злочинів. Неосудність: медичний та юридичний критерії. Вина та її види (прямий умисел, непрямий умисел, злочинна самовпевненість, злочинна недбалість). Мотив. Мета. Дія. Суспільно-небезпечні наслідки. Причинний зв'язок. Стадії злочину. Замах на злочин. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Співучасть у вчиненні злочину. Поняття співучасті. Види співучасників (організатор, виконавець, підбурювача, пособник). Форми співучасті (група осіб, організована група, злочинна організація). Необіцяне заздалегідь переховування. Неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин	Називати ознаки злочину; види злочинів; стадії вчинення злочину; види співучасників злочину Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах злочин; склад злочину; неосудність; вина; замах на злочин; співучасник злочину Описувати склад злочину; види вини; причинний зв'язок; мотив і мету злочину; форми співучасті у вчиненні злочину Розрізняти співучасників злочину Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Порівнювати виконавця і організатора; пособника і підбурювача як співучасників злочину Оцінювати правові наслідки добровільної відмови від доведення злочину до кінця Характеризувати види злочинів; стадії вчинення злочину Оцінювати небезпечність злочинів для особи, суспільства, держави Висловлювати судження щодо причин зростання злочинності в Україні

Тема 21. Кримінальна відповідальність (2 год.)	Поняття і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що виключають злочинність діяння (необхідна оборона, уявна оборона, затримання особи, що вчинила злочин, крайня необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації). Підстави звільнення від кримінальної відповідальності (у зв'язку із дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, передачею особи на поруки, зміною обстановки, закінченням строків давності).	Називати обставини, що виключають злочинність діяння Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах кримінальна відповідальність; необхідна оборона; крайня необхідність; уявна оборона Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Описувати підстави кримінальної відповідальності; підстави звільнення від кримінальної відповідальності Порівнювати необхідну оборону і крайню необхідність; крайню необхідність і діяння, пов'язане з ризиком Розрізняти фізичний і психічний примус; обставини, що виключають злочинність діяння, і підстави звільнення від кримінальної відповідальності Оцінювати важливість для особи інституту необхідної оборони
Тема 22. Кримінальне покарання (2 год.)	Поняття кримінального покарання. Мета покарання. Види кримінальних покарань (громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців строкової служби, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі, позбавлення військового, спеціального звання, рагу або кваліфікаційного класу, конфіскація майна, штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю). Основні покарання. Додаткові покарання. Змішані покарання. Порядок призначення покарання судом. Обставини, що пом'якшують покарання. Обставини, що обтяжують покарання. Сукупність злочинів. Повторність злочинів.	Називати мету кримінального покарання; види кримінальних покарань; обставини, що пом'якшують покарання; обставини, що обтяжують покарання; примусові заходи медичного характеру Правильно застосовувати поняття та терміни та пояснювати на прикладах кримінальне покарання; амністія; помилування; судимість Розрізняти і співвідносити кримінальну відповідальність і покарання Описувати порядок призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування; погашення і зняття судимості; порядок застосування примусових заходів медичного характеру Аналізувати статті ККУ Порівнювати основні і додаткові покарання; амністію і помилування; погашення і зняття судимості; сукупність і

		Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків. Звільнення від покарання та його відбування. Порядок звільнення від покарання. Звільнення від покарання з випробуванням. Обмеження прав і свобод особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням. Амністія. Порядок застосування. Особи, до яких не застосовується амністія. Помилування. Порядок здійснення помилування. Право на клопотання. Судимість. Погашення та зняття судимості. Примусові заходи медичного характеру. Порядок застосування. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру	повторність злочинів Характеризувати цілі кримінального покарання; види і зміст покарань Оцінювати мету кримінального покарання Висловлювати судження щодо гуманістичного спрямування кримінального покарання; щодо важливості актів амністії та помилування
Тема 23. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх та покарання неповнолітніх (2 год.)	Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі, позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю). Особливості застосування покарань. Примусові заходи виховного характеру (застереження, обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, передача під нагляд батьків чи осіб, що їх замінюють чи під нагляд педагогічного чи трудового колективу, відшкодування завданої шкоди, направлення до спеціалізованих навчально-виховних установ). Призначення вихователя. Обставини, що враховуються при призначенні кримінального покарання неповнолітньому. Умовно-дострокове звільнення неповнолітніх.	Називати види покарань, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру; обставини, що враховуються при призначенні кримінального покарання неповнолітній особі Описувати і оцінювати особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх; особливості застосування до неповнолітніх осіб покарань Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Характеризувати покарання, що застосовуються до неповнолітніх; примусові заходи виховного характеру	

Тема 24. Відповідальність за окремі види злочинів (4 год.)	Злочини проти основ національної безпеки України. Злочини проти життя та здоров'я особи. Злочини проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти виборчих трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Злочини проти власності. Злочини проти громадської безпеки. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Злочини проти громадського порядку та моральності. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.	Називати та описувати окремі види злочинів за об'єктом злочинного посягання Визначати склад окремих видів злочинів Описувати кримінальну відповідальність за окремі види злочинів Аналізувати статті ККУ та правові ситуації Наводити приклади окремих видів злочинів
Тема 25. Кримінальний процес (2 год.)	Кримінально-процесуальний кодекс України. Етапи кримінального процесу. Порушення кримінальної справи. Учасники кримінального процесу (обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач, представник, суд, прокурор, органи дізнання). Органи дізнання. Досудове слідство. Органи досудового слідства. Запобіжні заходи (підписка про невиїзд; особиста порука; порука громадської організації або трудового колективу; взяття під варту; нагляд командування військової частини; віддання неповнолітнього обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників).	Називати учасників та етапи кримінального процесу; запобіжні заходи, що застосовуються до осіб Розрізняти органи дізнання та досудового слідства Правильно застосовувати поняття Кримінально-процесуальний кодекс України; обвинувачуваний, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач Аналізувати статті Кримінально – процесуального кодексу України та правові ситуації Характеризувати права і обов'язки учасників кримінального процесу Оцінювати важливість розгляду кримінальних справ судом
ІІ.5 Екологічне законодавство України (4 год.)		
Тема 26. Загальна характеристика екологічного законодавства України (4 год.)	Принципи охорони навколишнього природного середовища. Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права та обов'язки громадян. Природокористування. Принципи природокористування. Види природокористування. Загальне та спеціальне природокористування. Екологічна експертиза..	Називати принципи охорони навколишнього природного середовища; об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища Правильно застосовувати поняття та терміни природне середовище; природокористування; екологічна експертиза; Червона книга України Описувати екологічні права та обов'язки громадян Аналізувати положення

	Державна екологічна експертиза. Громадська екологічна експертиза. Червона книга України. Об'єкти Червоної книги України. Відповідальність за шкоду, завдану об'єктам тваринного і рослинного світу, занесеним до Червоної книги України.	екологічного законодавства Порівнювати загальне і спеціальне природокористування; державну і громадську екологічну експертизу Характеризувати відповідальність за екологічне правопорушення, за шкоду, завдану об'єктам тваринного і рослинного світу, занесеним до Червоної книги України Висловлювати судження щодо важливості екологічних прав і обов'язків громадян
Підсумкове узагальнення (1 год.)		

Блок III «ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Назва теми, розподіл годин за навчальними темами	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
III.1 Цивільне право України (25 год.)		
Тема 1. Загальна характеристика цивільного права та цивільних правовідносин (2 год.)	Предмет, метод, цивільного права. Звичай ділового обороту. Аналогія закону. Аналогія права. Цивільний кодекс України (ЦКУ). Цивільні правовідносини, їх особливості склад (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин (юридичні факти). Види цивільно-правових відносин за економічним змістом (майнові, немайнові), за юридичним змістом (абсолютні, відносні), за об'єктом (речові, зобов'язальні), залежно від структури (прості, складні), за цілями та характером спрямування (регулятивні, охоронні). Дії (правомірні, неправомірні) та події. Правомірні дії (юридичні акти, юридичні поступки, юридичні стани). Об'єкти цивільних правовідносин: поняття та види. Річ та її види.	Називати предмет галузі; суб'єкти цивільно-правових відносин; метод правового регулювання; джерела цивільного права Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни цивільне право; цивільні правовідносини; об'єкти цивільних правовідносин; річ Пояснювати аналогію закону та аналогію права Описувати особливості цивільних правовідносин; склад цивільних правовідносин; звичай ділового обороту; об'єкти цивільних правовідносин Аналізувати положення ЦКУ Розрізняти види цивільних правовідносин Характеризувати обставини, за яких виникають цивільні права та обов'язки; види юридичних фактів Оцінювати роль цивільного права як однієї з найважливіших галузей приватного права України

Тема 2. Суб'єкти цивільних правовідносин (2 год.)	Фізичні особи, як суб'єкти цивільних правовідносин. Правоздатність та її характерні ознаки. Дієздатність, її зміст та види (повна, неповна, часткова, обмежена у за рішенням суду, особи, визнані судом недієздатними). Поняття та порядок оголошення безвісно відсутньою чи померлою особу. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність та дієздатність юридичної особи. Способи виникнення юридичних осіб (розпорядчий, нормативно-явочний (реєстраційний), дозвільний). Припинення юридичної особи (ліквідація, реорганізація). Види юридичних осіб: в залежності від виду права власності (державні, комунальні, приватні, змішані); в залежності від цілей утворення та діяльності (комерційні, некомерційні); в залежності від фінансування (госпрозрахункові та бюджетні); в залежності від функцій (господарські, негосподарські); в залежності від відношення засновників до майна; в залежності від кількості осіб, що входять до складу юридичної особи (унітарні, об'єднання осіб); за типом правосуб'єктності (публічні, приватні); в залежності від організаційно-правової форми (установи, товариства). Держава як суб'єкт цивільних правовідносин.	Називати ознаки фізичних та юридичних осіб; види юридичних осіб Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни фізична особа, юридична особа; правоздатність, дієздатність Розрізняти фізичних і юридичних осіб Описувати види юридичних осіб; зміст цивільної дієздатності фізичних і юридичних осіб Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати види цивільної дієздатності фізичних осіб; порядок та правові наслідки оголошення фізичної особи безвісно відсутньою чи померлою; способи виникнення та припинення юридичної особи; державу як суб'єкта цивільних правовідносин Оцінювати рівні цивільної дієздатності фізичних осіб
Тема 3. Правочини (2 год.)	Поняття та ознаки правочину. Умови дійсності правочину. Недійсність правочинів. Підстави визнання правочину недійсним. Нікчемні та заперечні правочини. Наслідки визнання правочину недійсним. Реституція та її види.	Називати ознаки правочину; умови дійсності правочинів; види реституцій Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни правочин; реституція Розрізняти нікчемні та

		заперечні правочини Описувати підстави визнання правочину недійсним Характеризувати правові наслідки визнання правочину недійсним
Тема 4. Представництво і довіреність (1 год.)	Підстави виникнення представництва. Представник. Особа, яку представляють. Види представництва (законне, добровільне, добровільно-обов'язкове). Повноваження представника. Види довіреностей (загальна (генеральна), спеціальна, разова). Форма довіреності. Нотаріальне посвідчення. Довіреності, що прирівнюються до нотаріально завірених. Передоручення. Підстави припинення довіреності.	Називати підстави виникнення представництва; види представництва Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни представництво; довіреність; передоручення Розрізняти види довіреностей Описувати повноваження представника; підстави припинення довіреності Аналізувати положення цивільного законодавства Моделювати процедуру складання довіреності
Тема 5. Захист цивільних прав та охоронюваних законом інтересів (2 год.)	Види захисту цивільних прав (судовий захист, захист в адміністративному порядку, захист нотаріусом, самозахист). Здійснення захисту судовим шляхом. Захист честі та гідності особи. Моральна шкода. Честь. Гідність. Ділова репутація. Умови, необхідні для задоволення судом вимог щодо захисту честі, гідності та ділової репутації. Способи спростування порочних відомостей. Підстави та способи компенсації моральної шкоди. Строки захисту цивільних прав. Строк позовної давності. Загальний строк. Спеціальні строки. Перебіг строку позовної давності. Зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності. Випадки, на які не поширюється позовна давність	Називати види захисту цивільних прав; способи захисту цивільних прав; строки захисту цивільних прав; випадки, на які не поширюється позовна давність Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни честь, гідність, ділова репутація, моральна шкода, позов, позовна давність Описувати строки позовної давності; зупинення, переривання та відновлення перебігу строку позовної давності; підстави компенсації моральної шкоди Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати підстави і способи компенсації моральної шкоди Моделювати процедуру здійснення захисту судом цивільних прав особи

Тема 6. Загальна характеристика права власності та інші речові права (2 год.)	Поняття права власності. Зміст права власності. Володіння (добросовісне володіння, недобросовісне володіння). Користування. Розпорядження. Способи набуття права власності (первинні та похідні). Підстави припинення права власності. Суб'єкти права власності. Об'єкти права власності. Речові права на чуже майно (право володіння чужим майном, сервітут, суперфіцій, емфітевзис).	Називати підстави набуття права власності; об'єкти права власності; речові права на чуже майно Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право власності Описувати зміст права власності Характеризувати способи набуття права власності; речові права на чуже майно; підстави виникнення та припинення права власності Висловлювати судження щодо важливості для людини права власності
Тема 7. Форми та види власності. Захист права власності (2 год.)	Право приватної власності. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності. Права щодо своєї приватної власності. Виникнення та припинення права приватної власності. Право державної та комунальної власності. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як представники суб'єкта державної власності (держави). Об'єкти права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Право спільної власності. Поняття та види спільної власності. Спільна часткова власність. Спільна сумісна власність. Захист права власності. Способи захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов.	Називати об'єкти і суб'єкти різних форм власності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право приватної власності; право комунальної власності; право державної власності; спільна власність Описувати форми захисту права власності Розрізняти форми та види власності Порівнювати віндикаційний та негаторний позови; спільну часткову і спільну сумісну власність Аналізувати правові ситуації
Тема 8. Право інтелектуальної власності (2 год.)	Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності. Патентування. Авторське право та суміжні права. Суб'єкти авторського права. Автор.	Називати суб'єкти та об'єкти інтелектуальної власності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни патентування; авторське право; суміжні права; автор; твір Описувати способи захисту авторських прав Розрізняти авторське право та

	Об'єкти авторського права. Твір та його види. Особисті немайнові та майнові авторські права. Суміжні права. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав. Порушення авторських та суміжних прав. Способи захисту авторських та суміжних прав.	суміжні права Характеризувати особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності; виникнення права на об'єкти інтелектуальної власності Порівнювати авторське право і право промислової власності Аналізувати правові ситуації Висловлювати судження щодо важливості права інтелектуальної власності
Тема 9. Цивільно-правова відповідальність (2 год.)	Особливості цивільно-правової відповідальності, її функції. Збитки: поняття та порядок відшкодування. Реальні збитки. Упущена вигода. Підстави притягнення до цивільно-правової відповідальності (фактична, процесуальна, спеціальні випадки). Види цивільно-правової відповідальності: за підставами виникнення (договірна, позадоговірна), залежно від обсягу відшкодування (повна, часткова, підвищена), залежно від розподілу відповідальності між декількома боржниками (дольова, солідарна, субсидіарна), в залежності від виду порушення договору (відповідальність за невиконання чи за неналежне виконання), в залежності від вини (змішана, у прядку регресу). Обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності (необхідна оборона, вина кредитора, непереборна сила, випадок та ін.). Джерело підвищеної небезпеки. Особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за чужу вину. Особливості відповідальності малолітніх і неповнолітніх осіб	Називати підстави цивільно-правової відповідальності Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни цивільно-правова відповідальність; джерело підвищеної небезпеки; збитки; упущена вигода; необхідна оборона; непереборна сила Порівнювати різні види цивільно-правової відповідальності Описувати особливості цивільно-правової відповідальності; відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки Характеризувати обставини, що звільняють від цивільно-правової відповідальності; особливості відповідальності неповнолітніх; відповідальність за чужу вину Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації
Підсумкове узагальнення (1 год.)		

Тема 10. Зобов'язання у цивільному праві (2 год.)	Поняття зобов'язання, його особливості. Виникнення та припинення зобов'язань. Порухення зобов'язання. Майново-правові та зобов'язано-правові способи забезпечення зобов'язань: застава, завдаток, при тримання, неустойка, штраф, пеня, порука, гарантія.	Називати види зобов'язань Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни зобов'язання; штраф; пеня; неустойка; порука; гарантія, притримання Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Описувати особливості зобов'язань; підстави виникнення і припинення зобов'язань Характеризувати способи забезпечення зобов'язань
Тема 11. Цивільно-правові договори (2 год.)	Договір та його ознаки. Суб'єкти та об'єкти договору. Умови дійсності договору. Види договорів залежно від форми (усні письмові, письмові нотаріальні); строку (строкові, безстрокові); того, чи має одна сторона право на одержання від другої винагороди (оплатні, безоплатні); моменту виникнення прав та обов'язків у сторін (реальні, консенсуальні); розподілу прав та обов'язків суб'єктів (односторонні, дво- або багатосторонні); ступеня юридичної завершеності (попередні, закінчені); способу укладення (взаємоузгоджувальні, договори про приєднання); хто має право вимагати виконання договору (на користь їх учасників, на користь третіх осіб); змісту (купівлі-продажу, майнового найму, підряду доручення тощо); визначеності мети (каузальні, абстрактні); діяльності, що регулює (майнові, організаційні). Публічний договір. Договір приєднання. Договір на користь третьої особи. Істотні умови договору. Звичайні та випадкові умови. Стадії укладення договору (оферта, акцепт). Договір купівлі-продажу.	Називати ознаки договору Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни договір; публічний договір; договір приєднання; споживач, виробник, виконавець, продавець Описувати види цивільно-правових договорів; умови дійсності договору; стадії та умови укладання договору; права споживачів Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Характеризувати види договорів за сторонами, змістом, особливостями Порівнювати договір купівлі-продажу і договір дарування; договір позики і договір майнового найму Моделювати процедуру захисту прав споживача: процедуру укладання договору

	Договір позики. Договір підряду. Договір найму. Договір дарування. Договір доручення. Договір комісії. Договір міни. Захист прав споживачів. Споживач. Виробник. Виконавець. Продавець. Права споживачів. Обов'язки продавців (виробників, виконавців). Строк придатності товару	
Тема 12. Основи спадкового права (2 год.)	Спадкове право. Спадкодавець. Спадкоємець. Особи, що не мають права стати спадкоємцями. Спадщина. Відкриття спадщини. Спадкування за законом. П'ять черг спадкоємців. Утриманець. Спадкування за заповітом. Умови дійсності заповіту. Підпризначення спадкоємця. Секретний заповіт. Заповіти, що прирівнюються до нотаріально посвідчених. Обов'язкова частка спадщини. Заповіт з умовою. Виконання заповіту. Заповіт подружжя. Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Спадкова трансмісія. Відумерла спадщина. Поділ спадкового майна	Називати види спадкування; види заповіту; п'ять черг спадкоємців Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни спадкування; заповіт; спадщина; черги спадкоємців; обов'язкова частка спадщини; спадкова трансмісія Аналізувати положення цивільного законодавства та правові ситуації Порівнювати спадкування за законом і спадкування за заповітом Характеризувати п'ять черг спадкоємців; час і місце відкриття спадщини; процедуру прийняття спадщини Моделювати процедуру укладання заповіту
Тема 13. Цивільний процес (судочинство) (2 год.)	Види проваджень (позовне, справи, що виникають з адміністративно-правових відносин, окреме). Розгляд цивільних справ третейськими судами. Позовна заява. Стадії цивільного процесу. Учасники. Представництво у суді. Етапи судового засідання.	Називати види проваджень; стадії цивільного процесу Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни представництво у суді; третейські суди; позовна заява Характеризувати стадії цивільного процесу Аналізувати правові ситуації Моделювати етапи судового розгляду цивільної справи
Підсумкове узагальнення (1 год.)		
ІІІ.2 Господарське право України (8 год.)		
Тема 14. Загальна характеристика господарського права України (2 год.)	Предмет господарського права. Господарсько-виробничі та організаційно-господарські відносини. Внутрішньогосподарські	Називати суб'єкти господарського права; суб'єкти господарювання Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах

	відносини. Методи та принципи господарського права. Господарський кодекс України. Поняття та види суб'єктів господарювання. Права та обов'язки суб'єктів господарювання. Фізична особа як суб'єкт господарювання.	поняття і терміни господарське право Описувати структуру Господарського кодексу України Розрізняти суб'єкти господарського права і суб'єкти господарювання Аналізувати положення Господарського кодексу України Характеризувати методи та принципи господарського права; права та обов'язки суб'єктів господарювання Оцінювати важливість господарського права як галузі приватного права
--	--	---

Тема 15. Підприємництво в Україні. (3 год.)	Підприємницька діяльність. Принципи підприємництва. Суб'єкти підприємницької діяльності. Обмеження підприємницької діяльності. Вільна, дозвільна (ліцензована) та державна підприємницька діяльність. Припинення підприємницької діяльності. Підприємство. Види підприємств в залежності від форм власності (приватне, підприємство, що діє на основі колективної власності, комунальне, державне, засноване на змішаній формі власності, казенне підприємство); від розміру іноземних інвестицій (з іноземними інвестиціями, іноземні); від способу утворення та формування статутного фонду (унітарні, корпоративні); від кількості працюючих (малі, великі). Організаційно-правові форми об'єднань підприємств (асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та ін.). Промислово-фінансова група. Холдингова компанія. Поняття господарського товариства. Засновники та учасники господарських товариств. Права та обов'язки учасників товариств. Види господарських товариств. Акціонерне товариство (відкрите, закрите). Товариство з обмеженою відповідальністю. Товариство з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство. Порядок створення господарського товариства.	Називати основні ознаки підприємницької діяльності; види господарських товариств; види підприємств Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни підприємницька діяльність; підприємство; асоціація; корпорація; концерн; холдингова компанія; господарське товариство Описувати порядок реєстрації підприємницької діяльності та порядок припинення підприємницької діяльності; окремі види підприємств; права та обов'язки учасників товариств Аналізувати статті Господарського кодексу України Характеризувати мале підприємство; казенне підприємство; окремі види господарських товариств Розрізняти відкрите і закрите акціонерне товариство Моделювати процедуру реєстрації СПД; порядок створення господарського товариства Оцінювати важливість права людини на підприємницьку діяльність
Тема 16. Господарські договори (1 год.)	Поняття господарського договору, його відмінності від інших договорів. Загальні та спеціальні функції господарських договорів.	Називати ознаки господарського договору Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни

	Державне замовлення. Форма господарського договору (повна, скорочена, типова, уніфікована). Порядок укладення господарських договорів.	господарський договір Описувати порядок укладення господарських договорів Розрізняти загальні та спеціальні функції господарських договорів Порівнювати господарський та цивільно-правовий договір
Тема 17. Господарсько-правова відповідальність Господарський процес (судочинство) (2 год.)	Господарсько-правове правопорушення та його види (договірні та позадоговірні). Підстави господарсько-правової відповідальності. Склад господарського правопорушення. Функції господарсько-правової відповідальності. Види господарсько-правової відповідальності. Господарські санкції (відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції). Господарські спори. Досудове врегулювання господарських спорів. Вирішення спорів господарськими судами. Порушення справ за позовними заявами. Засади господарського судочинства. Справи, що розглядають господарські суди. Учасники господарського процесу. Стадії господарського процесу.	Називати ознаки господарського правопорушення; учасників господарського процесу; справи, що розглядають господарські суди Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни господарське правопорушення; господарські санкції; господарські суди; господарські спори Описувати види господарських правопорушень; склад господарського правопорушення; види господарських санкцій; процедуру досудового врегулювання господарських спорів; засади господарського судочинства Характеризувати підстави господарської відповідальності Моделювати стадії господарського процесу
III.3 Трудове право України. Соціальний захист (12 год.)		
Тема 18. Правове регулювання трудових відносин в Україні (2 год.)	Право на працю. Предмет трудового права. Трудові правовідносини. Джерела трудового права. Соціальне партнерство: завдання, сторони, органи, форми. Колективний договір: поняття, зміст, порядок укладення. Особливості регулювання трудових відносин за участю юридичної особи – суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця	Називати форми реалізації права на працю в Україні; предмет трудового права; джерела трудового права Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудове право; трудові правовідносини; колективний договір Аналізувати положення трудового законодавства Описувати порядок укладання трудового договору; особливості регулювання

		трудових відносин за участю юридичної особи – суб'єкта малого підприємництва, фізичної особи – підприємця
Тема 19. Трудовий договір (2 год.)	Поняття трудового договору. Сторони. Умови (обов'язкові та додаткові). Випробувальний строк. Форма. Контракт. Строки. Порядок укладення. Права та обов'язки працівника та роботодавця. Трудова книжка. Переведення та переміщення. Відсторонення від роботи. Припинення трудового договору. Загальні підстави припинення трудового договору. Розірвання трудового договору за ініціативою працівника. Розірвання трудового договору за ініціативою власника. Розірвання трудового договору при скороченні чисельності чи штату працівників. Припинення трудових відносин з незалежних від волі сторін підстав.	Називати умови трудового договору; види трудового договору; підстави припинення трудового договору Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудовий договір; роботодавець; працівник; трудова книжка Аналізувати положення трудового законодавства та правові ситуації Описувати порядок укладання та розірвання трудового договору Порівнювати трудовий і колективний договори Характеризувати загальні підстави розірвання трудового договору Моделювати процедури укладання трудового договору, розірвання трудового договору за ініціативою працівника
Тема 20. Робочий час та час відпочинку (2 год.)	Робочий час (нормальна тривалість робочого часу; скорочена тривалість робочого часу; неповний робочий час; ненормований робочий день; робота в нічний час; підсумований робочий час; гнучкий робочий час; надурочні роботи). Час відпочинку (перерви протягом робочого дня, щоденний відпочинок, вихідні дні, святкові дні, неробочі дні, відпустки). Особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Поняття та види відпусток (щорічні, додаткові у зв'язку із навчанням, творчі, соціальні, без збереження заробітної плати)	Називати види робочого часу; види відпочинку; види відпусток Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни робочий час; час відпочинку; відпустка; ненормований робочий день; надурочні роботи Аналізувати правові ситуації, використовуючи відповідні положення трудового законодавства Описувати особливості праці у вихідні, святкові та неробочі дні Розрізняти і порівнювати види відпусток; скорочений робочий час і неповний робочий час Характеризувати види робочого часу
Тема 21. Трудова дисципліна. Дисциплінарна	Поняття трудової дисципліни. Правила внутрішнього трудового	Називати види дисциплінарних стягнень Правильно застосовувати та

відповідальність. Матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації (2 год.)	розпорядку. Дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарне стягнення (догана, звільнення з роботи). Порядок накладення та зняття дисциплінарного стягнення. Заходи дисциплінарного впливу. Поняття матеріальної відповідальності. Підстави настання. Види матеріальної відповідальності (обмежена, повна, підвищена). Колективна відповідальність.	пояснювати на прикладах поняття і терміни трудова дисципліна; правила внутрішнього трудового розпорядку; дисциплінарне стягнення; матеріальна відповідальність Описувати порядок накладення дисциплінарного стягнення; підстави матеріальної відповідальності Порівнювати види матеріальної відповідальності; матеріальну відповідальність і дисциплінарну відповідальність Характеризувати підстави настання матеріальної відповідальності; колективну відповідальність Аналізувати правові ситуації
Тема 22. Індивідуальні та колективні трудові спори. Оплата праці. Охорона праці (2 год.)	Індивідуальні трудові спори: поняття; органи, що розглядають (комісії з трудових спорів (КТС), суди); порядок вирішення. Колективні трудові спори, конфлікти: поняття; органи, що вирішують колективні трудові спори (примирна комісія (ПК), трудовий арбітраж незалежний посередник). Страйк: порядок організації та проведення, обмеження. Заробітна плата. Мінімальна заробітна плата. Основна та додаткова заробітна плата. Види зарплати (відрядна, акордна, почасова). Тарифна сітка. Тарифна ставка. Особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні. Охорона праці. Органи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю	Називати види трудових спорів; органи, що вирішують індивідуальні та колективні трудові спори; види заробітної плати; органи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни трудовий спір; страйк; заробітна плата; мінімальна заробітна плата; охорона праці Розрізняти індивідуальні та колективні трудові спори; страйк і мітинги, демонстрації Описувати порядок вирішення трудових спорів; порядок організації, проведення страйку; особливості оплати праці у вихідні, святкові та неробочі дні Оцінювати страйк як спосіб захисту економічних і соціальних права Моделювати процедуру вирішення трудового спору
Тема 23. Соціальний захист в Україні (1 год.)	Поняття соціального захисту. Соціальне забезпечення.. Соціальне страхування в Україні. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та його види. Добровільне	Називати види соціального захисту та соціального страхування Правильно застосовувати поняття та терміни соціальний захист, соціальне

	страхування.	страхування Описувати види соціального страхування Аналізувати положення законодавства України про соціальний захист Характеризувати види та зміст соціального страхування Оцінювати значення соціального захисту громадян
Тема 24. Пенсії в Україні (1 год.)	Поняття пенсії. Системи пенсійного забезпечення: солідарна система, накопичувальна система, система недержавного пенсійного забезпечення. Пенсія за віком, пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання, пенсія у зв'язку з втратою годувальника, за вислугу років. Страховий стаж. Державна соціальна допомога. Пенсії накопичувального фонду (довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата). Недержавне пенсійне забезпечення.	Називати види пенсій Правильно застосовувати поняття та терміни пенсія, пенсія за віком, пенсія по інвалідності; пенсія у зв'язку з втратою годувальника, страховий стаж, довічна пенсія Аналізувати положення законодавства України про пенсійне забезпечення Характеризувати види та зміст пенсій в Україні
Підсумкове узагальнення (1 год.)		
III.4 Сімейне право України (6 год.)		
Тема 25. Загальна характеристика сімейного права (1 год.)	Загальна характеристика сімейних та прирівняних до них відносин. Джерела сімейного права. Сімейний Кодекс України. Сім'я. Підстави створення сім'ї. Способи захисту сімейних прав та інтересів.	Називати джерела сімейного права; підстави створення сім'ї; способи захисту сімейних прав та інтересів; ознаки сім'ї Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни Сімейний кодекс України; сім'я Описувати структуру СКУ Оцінювати важливість для людини права на сім'ю
Тема 26. Шлюб. Права та обов'язки подружжя (2 год.)	Поняття шлюбу. Умови укладання шлюбу. Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою. Порядок реєстрації шлюбу. Шлюбний договір: порядок укладення та зміст. Припинення шлюбу. Розірвання шлюбу через державні органи реєстрації актів цивільного стану та за рішенням	Називати умови укладання шлюбу; підстави припинення шлюбу; права і обов'язки подружжя Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни шлюб; шлюбний договір Описувати порядок укладання шлюбу; порядок визнання

	суду. Режим окремого проживання. Визнання шлюбу недійсним за рішенням суду. Особисті немайнові та майнові права подружжя. Особиста приватна власність дружини, чоловіка. Спільна сумісна власність подружжя. Право на утримання (аліменти)	шлюбу недійсним; порядок розірвання шлюбу Порівнювати розірвання шлюбу і визнання шлюбу недійсним Аналізувати статті СКУ Характеризувати особисті немайнові та майнові права подружжя; підстави права на утримання; правові наслідки визнання шлюбу недійсним Моделювати укладання шлюбного договору
Тема 27. Взаємні права та обов'язки батьків і дітей (2 год.)	Порядок реєстрації народження дитини. Особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей. Майнові права батьків і дітей. Взаємне утримання (аліменти). Позбавлення батьківських прав: підстави та правові наслідки.	Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни дитина; батько; матір Описувати особисті немайнові права та обов'язки батьків та дітей; підстави позбавлення батьківських прав Характеризувати майнові права батьків і дітей; правові наслідки позбавлення батьківських прав Аналізувати правові ситуації
Тема 28. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування (1 год.)	Усиновлення. Усиновлювачі. Особи, які не можуть бути усиновлювачами. Порядок усиновлення. Права та обов'язки усиновлювача та усиновленого. Опіка та піклування. Опікун. Піклувальник. Особи, які не можуть бути опікунами чи піклувальниками. Права дитини, над якою встановлено опіку чи піклування. Права та обов'язки опікуна та піклувальника. Патронат над дітьми. Патронатний вихователь, його обов'язки. Припинення договору про патронат. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	Називати шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни усиновлення; опіка і піклування; патронат, прийомна сім'я Описувати порядок усиновлення дитини; права та обов'язки усиновлювача та усиновленого; права та обов'язки опікуна та піклувальника Розрізняти опіку та піклування; усиновлення та патронат Аналізувати правові ситуації Оцінювати важливість виховання дитини в сім'ї
III.5 Житлове право України (4 год.)		

Тема 29. Загальна характеристика житлового права України. (2 год.)	Загальна характеристика житлових правовідносин. Житловий Кодекс. Суб'єкти житлових відносин. Житловий фонд, його види. Право громадян на житло та форми реалізації (безоплатне отримання, приватизація, шляхом укладення цивільно-правових угод, будівництво). Соціальне житло. Предмет та зміст договору найму житлового приміщення. Ордер.	Називати суб'єкти житлових відносин; види житлового фонду Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни право на житло; Житловий кодекс; житловий фонд; соціальне житло; договір найму житлового приміщення Аналізувати структуру Житлового кодексу України та правові ситуації Описувати і оцінювати форми реалізації права на житло Розрізняти договір найму (оренди) житла в цивільному праві і договір найму житлового приміщення
Тема 30. Житлові права і обов'язки. Відповідальність за порушення житлового законодавства (2 год.)	Житлові права та обов'язки громадян. Права та обов'язки наймодавця. Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків. Види та підстави настання кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за порушення житлового законодавства.	Називати житлові права і обов'язки громадян; права та обов'язки наймодавця Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни об'єднання співвласників багатоквартирних будинків Описувати види та підстави настання кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності за порушення житлового законодавства Аналізувати правові ситуації
III.6 Земельне право України (7 год.)		
Тема 31. Загальна характеристика земельного права (2 год.)	Предмет правового регулювання земельного права. Земельний кодекс України. Земля – основне національне багатство. Земельні відносини. Суб'єкти та об'єкти земельних відносин. Завдання та принципи земельного законодавства. Категорії земель України (землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі	Називати предмет правового регулювання галузі; суб'єкти та об'єкти земельних відносин Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни земельне право; категорії земель Аналізувати структуру Земельного кодексу України Описувати завдання та принципи земельного законодавства Розрізняти категорії земель за цільовим призначенням Оцінювати землю як основне багатство

	рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісового фонду; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення).	
Тема 32. Право власності на землю (1 год.)	Земельна ділянка. Суб'єкти права власності на землю. Правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства. Форми власності на землю (приватна, державна, комунальна). Спільна та спільна сумісна власність на земельну ділянку. Права та обов'язки власників земельних ділянок. Добросусідство. Право земельного сервітуту. Види права земельного сервітуту. Встановлення та припинення земельного сервітуту. Користування землею. Право постійного користування. Оренда та її види (короткострокова, довгострокова, суборенда). Порядок передачі земельних ділянок в оренду. Права та обов'язки землекористувачів	Називати суб'єкти права власності на землю Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни земельна ділянка; добросусідство; сервітут; оренда Аналізувати статті ЗКУ та правові ситуації Описувати правовий режим власності на землю іноземних громадян та осіб без громадянства; форми власності на землю; підстави і процедуру встановлення та припинення земельного сервітуту; порядок передачі земельних ділянок в оренду Характеризувати права та обов'язки землекористувачів Моделювати процедуру укладення договору оренди земельної ділянки

Тема 33. Набуття та реалізація права на землю. Плата за землю. Захист прав на землю (2 год.)	Підстави набуття права на землю. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами. Набувальна давність. Виникнення права власності та права користування земельною ділянкою. Документи, що посвідчують право на земельну ділянку. Набуття права власності на земельні ділянки на підставі цивільних правочинів. Застава земельних ділянок. Земельні торги. Підстави припинення права власності на земельну ділянку та користування нею. Підстави примусового припинення прав на земельну ділянку. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності. Конфіскація земельної ділянки. Земельний податок. Ставка податку. Порядок сплати. Гарантії права власності на земельну ділянку. Земельні спори: поняття. Органи, що розглядають земельні спори. Порядок їх вирішення. Види порушення земельного законодавства. Відповідальність за порушення земельного законодавства: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова.	Називати підстави набуття та припинення права на землю; гарантії права власності на земельну ділянку; органи, що розглядають земельні спори Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни набувальна давність; земельні торги; застава земельних ділянок; примусове відчуження земельних ділянок; конфіскація земельної ділянки; земельні спори Аналізувати відповідні статті ЗКУ та правові ситуації Описувати підстави виникнення права власності та права користування земельною ділянкою; підстави припинення права власності на земельну ділянку; порядок вирішення земельних спорів; відповідальність за порушення земельного законодавства Розрізняти види порушень земельного законодавства Моделювати процедуру приватизації земельної ділянки; процедуру розгляду земельного спору
Тема 34. Організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва (2 год.)	Сільськогосподарський кооператив. Сільськогосподарський виробничий кооператив. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив. Членство. Права та обов'язки членів с/г кооперативів. Право власності членів с/г кооперативу. Фермерське господарство. Членство. Права та обов'язки членів	Називати організаційно-правові форми сільськогосподарського виробництва; Правильно застосовувати та пояснювати на прикладах поняття і терміни фермерське господарство; особисте селянське господарство Описувати землі фермерського господарства; права та обов'язки членів с/г кооперативу, фермерського

	фермерського господарства. Землі фермерського господарства. Підстави припинення ведення фермерського господарства. Особисте селянське господарство. Права та обов'язки членів особистого селянського господарства. Підстави припинення ведення особистого селянського господарства.	господарства фермерське господарство та особисте селянське господарство Розрізняти підстави припинення ведення фермерського та особистого селянського господарства Характеризувати
Підсумкове узагальнення (1 год.)		
Повторення (2 год.)		
Резерв (3 год.)		